LACİVERT KLASİKLER

ÖMER SEYFETTİN

DAMA TAŞLARI

can

ÖMER SEYFETTİN

DAMA TAŞLARI

Lacivert Klasikler

Bu kitap Can Sanat Yayınları A.Ş. tarafından Amazon Türkiye için üretilmiştir.

Dama Taşları, Ömer Seyfettin
© 2020, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kasım 2020, İstanbul

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan
Düzelti: Aylin Samancı Elmasdağ
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak uygulama: Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Özkaracan Matbaacılık ve Ciltçilik San. ve Tic. Ltd. Şti.
Evren Mah. Gülbahar Cad. No: 62 Bağcılar / İstanbul
Sertifika No: 45469

ISBN 978-975-07-4836-3

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Kat: 8
34398, Sarıyer/İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

ÖMER SEYFETTİN

DAMA TAŞLARI

Günümüz Türkçesine uyarlayan

Necati Tonga

ÖYKÜ

can

İçindekiler

Dama Taşları 9
Nadan 22
Kesik Bıyık 29
Tütün 34
Rüşvet 39
Yüz Akı 43

DAMA TAŞLARI

Deli pazarı ...[1]

Atalar sözü

Ali Dânâ Efendi Edirnekapısı semtinde dedesinin dedesinden kalma eski viran evde oturur, kırk yılda bir dışarı çıkardı. Son zamanlarda birtakım genç âlimlerin bin bir rica, yüz bir teşekkürle gezip yıkık çatılarının, eğrilmiş camsız pencerelerinin, düşük kapılarının resimlerini aldıkları bu harabe iki yüz yaşını çoktan doldurmuştu. Beş dönüme yakın bahçesi tarih öncesi bir ormanı andırırdı. Büyük çitlembik[2], çınar ağaçlarının altında isimlerini kimsenin bilmediği irili ufaklı yüzlerce ağaçlar, otlar, baldıranlar, devedikenleri, yılanyastıkları[3] arapsaçı gibi yer yer karışmıştı. Ağustosböceklerinin ninnileri, dızdızların ahenkleri sanki bu karanlık gölge-

1. Deli pazarı bok pazarı: "Deliyle pazarlık yapılmaz, iş görülmez," anlamında kullanılan bir atasözüdür. (Y.N.)

2. Düz kabuklu, kerestesi sert ve dayanıklı bir tür ağaç ve bu ağacın meyvesi. (Y.N.)

3. Baldıran, maydanozgillerden, nemli yerlerde yetişen zehirli bitkilerin ortak adı, ağı otu. Devedikeni, yol ve tarla kenarlarında yetişen otsu bir bitki. Yılanyastığı, sulak ve nemli yerlerde yetişen zehirli bir bitki. (Y.N.)

lerde saklı böcekleri uyuturdu. Çitlembik çalmak için yüksek duvarlardan aşarak bu bahçeye bir defacık girmek kabadayılığını gösterebilen küçük külhanbeyler bir daha buna cesaret edemezler, benizleri sararark, "Sık ağaçların içinde, karanlık kovuklarda ayılar, kurtlar, kaplanlar hatta devler" gördüklerini yeminlerle anlatırlardı. Baykuşlar o kadar çoktu ki kahkahaları gündüz bile işitilirdi. Dânâ Efendi bu evin atası Mahmut Ağa tarafından yapıldığını bilirdi. Bu Mahmut Ağa, Kara Mustafa Paşa'nın[1] kethüdalarından biriydi. Evi gezmeye gelen meraklıların önlerine çok eski bakır kaplar, kazanlar, cezveler, sahanlar yığar, bunların kenarlarındaki "kargacık burgacık" stilinde okunmaz bir mührü göstererek, "Bakınız, mimi görüyorsunuz ya? Kef'in ucunda da kaf var. Tı, fe... rı silinmiş, eskiden şın'a nokta koymazlarmış. Dikkat ediniz. Okuyamıyor musunuz? Efendim, gayet açık: 'Veziriazam Kara Mustafa Paşa kethüdası Mahmut Ağa!'" derdi. Halbuki Dânâ Efendi'nin içinde su gibi bir satır yazı okuduğu bu mühürcüğün yarıçapı ancak yarım santimetreydi. Gören genç âlimler bu mührü "hat güzel sanatımız"ın tespihböceği büyüklüğünde[2] emsalsiz bir abidesi kabul ederlerdi. Eski ev, eski eşya, eski kitap, eski elbise, eski kundura, eski halı, eski şarap meraklısı olan Dânâ Efendi evinin kırılan çerçevelerini tamir ettirmez, eski çamaşırlarını değiştirmez, eski dostlarından vazgeçmezdi. Tam eski zamanlara ait bir rint[3] hayatı sürüyordu.

Eski bir merakı da dama oyunuydu. Kışın çini ocaklı odasında, yazın bahçesindeki yıkık, suyu yosunlu eski havuzun kenarına serdiği hasırın üstünde eski dostların-

1. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa (1634-1683): Osmanlı devlet adamı. (Y.N.)
2. On beş milimetre uzunluğunda kabuklu bir böcek. (Y.N.)
3. Dünya işlerine kıymet vermeyen gönül ehli kimse. (Y.N.)

dan biriyle dama oynamak yegâne zevki, yegâne eğlencesiydi.

* * *

Yine bir gün, yine bu eski hasırın üstünde uzanmış, çubuğunu[1] çekiyordu. Evin camları kırık tepe pencerelerinden girip çıkan serçelere gözleri dalmıştı. Hızlı bir rüzgâr esti. Geniş saçaktan bir tahta parçası koptu. Yere düştü. Dânâ Efendi sevgili evinin bu kışı nasıl geçireceğini acı acı düşündü. Her şey gibi, içinde doğup büyüdüğü, içinde evlendiği, dedesinin, babasının, annesinin, kardeşlerinin, bir bir arkasına aldığı karılarının, çocuklarının, kızlarının ölülerini içinde kefenlediği bu uğurlu ev de yıkılacaktı... Dünyada zaten ne kalıcıydı? Hiç, hiç... Evet hiç! Gözlerini saçaktan ayırdı. Havuza dikti. Orada gayet iri, kart bir kurbağanın kendisine baktığını gördü. Dikkat etti.

"Süphanallah, ne benzeyiş..." diye başını salladı. Şimdiye kadar hiç farkına varmamıştı. Bu kurbağa, kendisiyle tam kırk sene her gece dama oynadığı Cabi Efendi'ye benziyor, tıpkı onun gibi bakıyordu. Kaybolan eski dostlarından biri de bu Cabi Efendicikti. Geçen sene delirmiş, tımarhaneye gitmişti. Dânâ Efendi'nin beyaz kaşları çatıldı. Soluk dudakları büküldü. Doğruldu. Ayağa kalktı. Terliklerini giydi. Havuzun kenarına eğildi. Bu kurbağayı tutmak, öpmek istiyordu. Elini uzatırken kurbağa daldı. Havuzun durgun, koyu yeşil derinliğinde görünmez oldu. O vakit kalbine keskin bir sızının saplandığını duydu. "Ah Cabi, Cabi!" dedi. Bu ne eski, ne iyi, ne hoş, ne bilge, ne tatlı bir arkadaştı. Adeta bir filozoftu. O

1. Tütün içmek için kullanılan uzun ağızlık. (Y.N.)

kadar akıllıydı. Dânâ Efendi'nin havuza dikili gözlerinden yaşlar yuvarlanmaya başladı. Beyaz sakalını tuttu. Birdenbire kaçırmış gibi haykırdı...

"Gidip onu görmeliyim. Ölmeden onunla bir oyun olsun oynamalıyım..."

* * *

Dânâ Efendi gerçi çok sakin bir adamdı. Lakin en ehemmiyetsiz bir arzu onu en şiddetli bir hırs gibi sarsardı. Sabırsızdı. Aklına geleni hemen yapardı. Hasırın üstünden Şam hırkasını[1] almadan eve koştu. Çabucak giyindi. Aceleden yüreği çarpıyordu. Dama kutusunu koltuğunun altına aldı. Tenha sokaklardan tramvay caddesine çıktı. Aksaray'da tramvaydan indi. Arabaya bindi. Köprü'ye[2] yetişti. Üsküdar vapuruna nefes nefese kendini attı. Vapur pat pat pat diye sümüklüböcek süratiyle yürürken o duramıyor, dar güvertenin yolcu dolu kanepeleri arasında yumruklarını sıkarak dolaşıyordu. Nihayet Üsküdar'a çıktı. Rasgele bir arabaya atladı.

"Çabuk, çabuk..."

"Nereye efendim?"

Acelesinden arabacı çocuk şaşırmıştı.

"Çabuk diyorum."

"Peki. Nereye?"

"Toptaşı'na[3]. Sana iki mecidiye[4]."

"Ama o kadar çok çabuk olmaz."

1. Kalın bir astar üzerine çok ince, süslü motifler ve ince çizgiler meydana getirecek şekilde el dikişiyle dikilen uzun, bol kollu hırka. (Y.N.)

2. Galata Köprüsü. (Y.N.)

3. Akıl hastaları 1873-1927 yılları arasında Toptaşı Bimarhanesi'nde tedavi edilmiştir. (Y.N.)

4. Sultan Abdülmecid döneminde bastırılmış, yirmi kuruş değerindeki gümüş sikke. (Y.N.)

"Dört mecidiye."

"Pekâlâ."

"Aman çabuk..."

Sarsıla sarsıla yokuşları çıkarken sabırsızlığından patlayacaktı. Arabacının ensesinden atların hareketlerine bakıyor, "Ha gayret, ha gayret... Biraz daha çabuk!" diye durmadan söyleniyordu.

Tımarhanenin önünde indi. Parayı arabacının kucağına fırlattı. Bir kanadı aralık büyük kapıdan hızla içeri girince beyaz gömlekli koyu esmer, iri bir kapıcı onu karşıladı. Aceleyle kendisinin "Edirnekapısı'nın ileri gelenlerinden Dânâ Efendi" olduğunu, yine Edirnekapısı'nın ileri gelenlerinden Cabi Efendi'yi görmek istediğini anlattı.

Kapıcı, "Efendi, bunları tohtura deyivir. Biz garışmayuz," diye onu yokuşlu küçük meydanın köşesindeki bir katlı, sarı boyalı bir binaya götürdü. Nöbetçi doktoru orada, odasındaydı. Sarı saçlı, mavi baygın gözlü bir genç! Adeta bir çocuk! Dânâ Efendi bu çocuğa derdini anlattı. Yalvardı. Yakardı. Fakat onu razı edemedi.

"Efendim, göremezsiniz. Bu adam zırdelidir!" diyordu. Dânâ Efendi boynunu bükerek, ak sakalıyla çocuk gibi ağlayarak tekrar rica etti.

"Bey oğlum, bu zat benim en aziz, en eski dostumdur. Bana bir şey yapmaz. İhtimal beni görünce sevincinden aklı başına gelir."

Genç doktor kanmadı.

"Hayır efendim, biz mesuliyet altına giremeyiz," dedi, "size tekrar söylüyorum. Bu adam zırdelidir. Onu öteki hastalardan ayrı, tek başına bir odada tutuyoruz. Akıllılara değil, diğer delilere bile saldırıyor."

"Bana etmez efendim."

"Ne biliyorsunuz?"

Dânâ Efendi şal yeleğinin üstünden iman tahtasına

vurdu. "Dinim gibi biliyorum efendim," dedi, "ah, kırk senelik dost... Unutmasının ihtimali yoktur."

"Olamaz, olamaz, olamaz."

Doktor kızmıştı. Elleri cebinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Dânâ Efendi hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Beni de tımarhaneye koyun. Ben buradan bir yere gitmem," diye bağırdı. Kapının yanındaki sandalyeye çökmüş, hıçkırıyordu. Doktor nihayet bu küçük ihtiyarın haline dayanamadı. Acıdı. Baktı. Baktı. Başını salladı. Razı oldu.

"Pekâlâ!" dedi. "Susunuz. Hadi dostunuzun yanına gidiniz. Fakat bir zararı dokunursa biz karışmayız."

"Karışmayınız..."

"Lakin o koltuğunuzun altındaki ne?"

"Dama kutusu."

"Onu da mı beraber götüreceksiniz?"

"Evet. Kendisiyle bir oyun yapacağım."

Doktor cebinden çektiği iki eliyle beraber başını yukarı kaldırdı.

"Yo... yo... İşte bu katiyen olamaz!" dedi. "Onun yanına biz bir çöp bile sokamayız."

"Fesuphanallah! Niçin?"

"Bir fenalık yapar."

"Ayol bunlar küçük küçük taşlar! Top değil, tüfek değil, kılıç değil, kama değil..."

"Ne olsa yasaktır vesselam!"

"..."

Dânâ Efendi içini çekerek, dama kutusunu doktorun üstü boş masasına bıraktı. Onun yanına kattığı gardiyanla oradan çıktı. Büyük kapıdan girdi. Beyaz badanalı koridorlardan geçti. Taş merdivenlerden çıktı. Küçük yüksek pencerelerdeki kalın demir parmaklıklar sinirlerine dokunuyor, derinden ağlamalar, kahkahalar, haykırışlar, inle-

meler duyar gibi oluyordu. Gardiyan yeşil boyalı demir bir kapının önünde durdu.

"İşte burası..." dedi.

Anahtar ağır kilidin içinde dönerken Dânâ Efendi'nin yine hıçkırması tuttu. Ah, zavallı Cabi Efendi... Tıpkı bir katil gibi! Halbuki bu adam bir melekti. Bir melekti.

Kapı açılınca Dânâ Efendi eski arkadaşını sakalı bıyığına karışmış, beyaz bir gömlek giymiş, köşede derin derin düşünüyor gördü. Zayıflamamıştı. Yine yusyuvarlaktı. Haykırdı:

"Cabi Efendi!"

Deli döndü. Kapıya baktı. Eski arkadaşını hemen tanıdı. Akıllı akıllı güldü. Başını salladı. Yavaş yavaş ayağa kalktı.

"Vay sen misin Dânâ! Kardeşim! Şükür bizi dünya gözüyle görüştürene!"

"Ah, zavallı kardeşim!"

Birbirlerine sarıldılar. Hüngür hüngür ağlaşarak öpüştüler. Bu acılığı kadar akıllıca olan sahne gardiyanın da kalbine dokundu. İşte zırdeli, sevdiği adamı görünce akıllanıvermişti. Dânâ Efendi konuşmak için kendisini arkadaşıyla yalnız bırakmasını gardiyandan rica etti. Elini saltasının[1] cebine soktu. Bahşiş çıkardı. Gardiyan bu vazifeye bir gün evvel girmiş, iyi yürekli, saf, merhametli bir Anadolu evladıydı: "Pekâlâ, beraber oturagoyun. Yârenlik idin. Ben üzerinizden kapıyı kitleyeyom. Yimek yiyecegim. İyarım seat sonra gelir açarım. Emme sakın korgmayasın..." dedi.

Dânâ Efendi delinin boynuna sarılarak, "Ah, kardeşimden mi korkacağım," diye derin derin hıçkırdı. "Haydi git. Ne vakit istersen gel."

1. (Rum.) Yakasız, iliksiz, kolları bolca bir tür kısa ceket. (Y.N.)

"Benden korkacaksın ha... Benden? Benden? Ben seni canıma sokarım. Senin için canımı veririm."

Gardiyan birdenbire akıllandığını gördüğü bu deliyle, bu deliyi deli gibi seven akıllının üstünden demir kapıyı kilitledi. Yemeğini yemeye gitti. Odada yalnız kalınca iki eski arkadaş bir müddet daha ağlaştılar. Öpüştüler. Gözyaşları bitip hıçkırıklar dinince Dânâ Efendi, "Ayol, sen deli değilsin. Seni niçin burada tutuyorlar?" dedi. "Senin benden ne farkın var?"

"Hiç, kardeşim, hiç... Doktorların kini... Lanet olası çoluğumun çocuğumun iftirası... Damayı çok oynamamı çekemediler. 'Deli' diye iftira attılar. Beni tımarhaneye verdiler."

"Vah vah..."

"Ya..."

İki arkadaş ağlaşarak dertleştiler. Dânâ Efendi'nin heyecanına Cabi Efendi de dayanamadı, filozofluğuna yakışmayacak bir ümitsizlikle hıçkırıyordu. Bahçede oynadıkları oyunları, unutulmaz matları, hileleri, on saat yemek yemeden, su içmeden oyuna devam ettiklerini hatırlıyorlar, acı acı gözyaşları döküyorlardı. Dânâ Efendi dedi ki:

"Seninle yine bir oyun yapmak için dama kutusunu getirdim. Ama doktor buraya bırakmadı."

Delinin gözleri parladı. Ellerini dizlerine vurdu.

"Sahi mi söylüyorsun? Bana bu iyiliği yapmak istedin ha..." dedi. "Allah senden razı olsun! Dün gece rüyamda görmüştüm. Zaten oynayacak bir adam bekliyordum. Benim taşlarım var!"

"Taşları nerede buldun?"

"Nerede buldumsa buldum. Sorma kardeşim. Bu gizlidir. Bu bir sırdır. Görürlerse hemen alırlar. Haydi, vakit geçirmeyelim. Çabucak bir oyun yapalım."

Deli oturduğu ot minderden hızla kalktı. Duvardan

koparılmış bir kireç parçasıyla, kapının önündeki döşeme üstüne düzenli dama çizgileri çizdi. Hanelerin[1] birer aşırı içlerini beyazlattı. Ot minderin üstüne kıvrılmış duran yatağının arasından bir takımı yassı, bir takımı sivri taşlar çıkardı. Bunlar topraktan yapılmış gibi gayet tuhaf bir renkteydi. Su testisini kaptı. Arkasını kapıya dayayarak oturdu. Testiyi yanına koydu. Karşısına Dânâ Efendi'yi aldı.

"Ben mahsustan böyle oturdum," dedi, "birdenbire kapıyı açmasınlar diye... Taşları görmesinler! Sen yassıları mı istersin sivrileri mi?"

"Hangisi olursa olsun!"

Deli gülerek, "Dânâcığım! Ben senin iyiliğini isterim. Yassıları al. Sivrileri alırsan güçlük çekersin," dedi.

Dânâ Efendi arkadaşının gözlerini görünce sarardı. Bunlar artık göz değil, iki alev parçasıydı. O sakin kurbağa çehresi değişmiş, birdenbire bir kaplan çehresi oluvermişti. Kapı üstünden kitli... Pencere kalın demir parmaklıklıydı. Yüreği göğsünü yırtacak gibi hopluyor, boğazına bir darlık tıkanıyordu.

"Ne var kardeşim?"

"Ne olacak? Ben tam iki senedir dama oynamıyorum. Bütün oyunları unuttum. Kapalı durmaktan zihnim dağıldı. Dikkat et. Yanlış oynama. Eğer taş alırsam sana yuttururum."

Dânâ Efendi gözlerini fal taşı gibi açtı:

"Neyi yutturursun?"

"Aldığım taşı."

"..."

"Evet, dikkat et."

"Böyle şey olur mu Cabiciğim?"

1. Dama çizgilerinden bütünü oluşturan bölümlerden her biri. (Y.N.)

"Olur mu olmaz mı görürsün şimdi..."

"..."

"Haydi sür bakayım."

"..."

"Hop..."

"..."

"Hop, al şunu yut bakayım."

"Aman..."

"Aman falan tanımam..."

"Taş bu kardeşim!"

"Ne olursa olsun, yutacaksın diyorum."

"Nasıl yutayım?"

Korkusundan taşı ağzına koydu. Fakat boğazından aşağı indiremiyordu. Deli yanında hazır duran testiyi aldı. Uzattı.

"Haydi, gayret... Hap gibi..."

"Ama... n! A ma... n!"

"Amanı mamanı yok. İç bakayım! Hadi..."

Deli bir eliyle Dânâ Efendi'nin yakasını tutuyor, öbür eliyle kaldırıp kafasına indirecekmiş gibi içi su dolu kaba testiyi sallıyordu. Dânâ Efendi gayret etti. Su kuvvetiyle taşı yuttu. Boğazı yırtılmış gibi acıyordu.

"Haydi şimdi, dikkat et."

"..."

Tekrar oyuna başladılar. Dânâ Efendi tepeden tırnağa kadar dikkat kesildi. Fakat deli kural, kaide falan tanımıyordu. Abuk sabuk taşları sürüyor, aldığı taşı, şeftali takdim eder gibi eliyle onun ağzına götürerek, "Buyur, yut bakayım, haydi... Vakit geçirmeyelim," diyordu. Gözleri pek korkunçtu. Duvarlar ses geçmeyecek derecede sağlamdı. Kapı demirdendi. Dânâ Efendi bütün taşları hap gibi yuttu. Artık testide su kalmamıştı, boğazının acısından kıvranıyor, elleriyle karnına basıyordu. Deli gülmekten katılıyor, "İşte oyun bilmeyenin hali budur!" di-

yordu. Dânâ Efendi, gözleri kapalı kıvranırken kapının kilidi döndü. Deli gülmeyi bıraktı. Gömleğinin ucuyla önündeki çizgileri sildi. Hemen ot minderin üstüne kaçtı. Kapıyı açan gardiyan, "Ne o? Darıldınız mı? Ayrı duruyorsunuz..." dedi.

"..."

Deli yüzünü duvara çevirmiş, kapı tarafına bakmıyordu bile... Dânâ Efendi ölüm korkusuyla, aralanmış kapıdan fırladı, koridora çıkınca, "İmdat, imdat!" diye bağırarak geldiği yollardan, çıktığı merdivenlerden koşmaya başladı. Büyük kapının kalın tahta parmaklığını geçip kendini meydana atınca arkası üstü yığıldı. Gardiyanlar başına toplanmışlardı.

"Ne oldu?"

"Ne oldu ki?"

"Ne var?"

Dânâ Efendi inledi:

"Ölüyorum..."

Hakikaten kendini ölüyor sanıyordu. O kadar taş yuttuktan sonra yaşamanın imkânı var mıydı? Yüzü sapsarıydı. Gardiyanlar sarası tutmuş sandılar. Hemen karga tulumba doktorun odasına götürdüler. Pencere yanında geniş bir koltuğa uzanarak gazetesine dalmış olan doktor, yarım saat evvelki dipdiri ihtiyarı şimdi böyle ölü gibi görünce şaşırdı. Acele kalktı. Nabzını tuttu. İyiydi... Harareti... O da tabiiydi.

"Ne oldu beybaba?" diye sordu.

Dânâ Efendi'yi kapının yanındaki hasır kanepeye uzatmışlardı. İnledi:

"Ölüyorum, ölüyorum."

"Ne'n var?"

"Yuttum! Taşları yuttum!"

Doktor anlamıyor, gözlerini açıyordu:

"Ne taşlarını?"

"Dama taşlarını, hepsini!"

"Nerede yuttun?"

"Delinin yanında..."

Çırpınıyor, geriliyor, titriyordu. Doktor Dânâ Efendi'nin midesini yokladı. Yumuşacıktı. Öyle taşa benzer katı bir şey olsaydı anlaşılacaktı. Halbuki...

"Yalan söylüyorsun beybaba, midende bir şey yok," dedi.

"Ne? Ölüyorum vallahi! Koca koca taşların hepsini..."

Doktor tekrar midesini yokladı. Hiç, hiçbir şey yoktu. İnce bağırsaklara geçmesin diye midenin aşağı taraflarını da yokladı. Yine hiç...

"Yalan, galiba sen de delisin."

"Deli mi? Boğazıma bak. Yırtıklara bak."

Doktor ağzını açan Dânâ Efendi'nin boğazına dikkatle baktı. Hakikaten küçük dilinin etrafı berelenmiş, kan içindeydi. Gayet katı, gayet sert bir şey buradan geçmişti. Ama nereye gitmişti. Dânâ Efendi'yi sorguladı. Delinin taşları nasıl yatağının altından çıkardığını, çizgileri nasıl çizdiğini, her taştan sonra nasıl su içirttiğini öğrendi... Dânâ Efendi'nin midesini, bağırsaklarını tekrar yokladı. Taşa benzer bir şey yoktu!

"Tuhaf, tuhaf!" diyordu. Dânâ Efendi ölecek gibi gözlerini kapıyor, uzandığı kanepeyi sarsan ürpermeler geçiriyor; elleri, kolları kımıldamıyordu. Doktor kendisiyle beraber hastayı hayretle seyreden gardiyanlara döndü:

"Nasıl olur? Siz kör müsünüz, delinin yanına taşları kim vermiş?" diye bağırdı. "Haydi gidin. Nereden bulduğunu öğrenin. Çabuk bana haber getirin..."

Gardiyanlar çıktılar.

Genç doktor sıra dışı bir hadise karşısında kalmış gibi şaşırıyor, can çekişen ihtiyarın boğazını, midesini parmaklarıyla yokluyor, yokluyor, birçok büyük yabancı

sert maddeler değil, minimini, katı bir şey bulamıyor, dudaklarını bükerek, "Fakat taş hazmolur mu?" diyordu.

* * *

Beş dakika sonra gardiyanlar koşa koşa geldiler. En önlerindeki, ellerini ovuşturan başgardiyan, ansızın gayet ağır mesuliyetlerden kurtulmuş adamlara has şen bir memnuniyetle, "... şey efendim, hâşâ huzurunuzdan... Nasıl haberimiz olsun bizim, malumunuz bu zırdeli! Yalnız oturuyor. Şey etmiş, güneşte kurutmuş. O taşları öyle kendisi yapmış işte..." diye anlatırken doktor niçin mideyi yumuşak bulduğunun farkına vararak gülümsüyor, Dânâ Efendi yavaş yavaş doğruluyor... Demin ölüm korkusundan kapanan gözlerini, tıpkı vakitsiz ayılarak ötecek münasip bir yer arayan mahmur sarhoş gibi açmaya çalışıyordu!

Yeni Mecmua, 11 Nisan 1918,
Cilt 2, Sayı 39, s. 206-208

NADAN

Nadan ile sohbet etmek güçtür bilene
Çünkü nadan ne gelirse söyler diline

Atasözü

İstanbul üç gündür sis içindeydi. Topkapı Sarayı'nı, açık kül rengi kalın bir bulut sarmış, sanki bütün dünyadan ayırmıştı. İhtiyar padişah artık mermer havuzlu küçük bahçenin lale tarhlarını bile göremiyor, gamsız zamanlarında yaptığı gibi mücevherlerle bezenmiş çerçeveli camlara hohlayıp parmağıyla "çifte vav"[1] yazamıyordu. Yeniçeriler kazan devirmişler[2], sipahi zorbaları zabitlerini parçalamışlar, başkenti yağmaya hazırlanmışlardı. Sınırdaki ordunun hali de perişandı. Ecelin zulmüyle tecrübeli vezirler kalmamış, fedakâr beyler er meydanlarında can vermişlerdi. Bu korkunç buhranın önünü alacak bir adam yoktu. Son ümit "Köse Vezir"deydi. Vaziyetin fenalığını herkesten çok kavrayan akıllı padişah işte

1. Karşılıklı iki "vav" harfinin ebcet hesabıyla Allah kelimesine karşılık gelmesi sebebiyle Osmanlı hat sanatında sıkça kullanılan bir figür. (Y.N.)

2. Yeniçerilerin, ocaktaki yemek kazanını isyan ettiklerinin belirtisi olarak kaldırıp At Meydanı veya Et Meydanı'na götürmeleri için kullanılan ve yeniçeriler için "isyan etmek, başkaldırmak" anlamına gelen deyim. (Y.N.)

şimdi onu çağırtmıştı. Mührünü ona verecekti. Tahtın karşısındaki sırmalı büyük perde kımıldadı. Kocaman kavuklu, minimini, zayıf bir ihtiyar belirsiz bir gölge gibi içeri girdi. Gözleri yerde, elpençe yürüdü. Tahtın basamağına diz çöktü. Sultanın eteğini öpme töreninden sonra padişah asabi eliyle soldaki erguvan bir kumaştan yapılmış şilteyi gösterdi.

"Otur..." dedi. Sonra, tahtın, sağ kolunu dayadığı altın koltuğuna bakarak durumun fenalığını, devletin geçirdiği tehlikeli durumu, askerin bozgunculuğunu, ordudaki perişanlığı anlattı. Yavaş yavaş söylüyor, her kelimede başını sallıyordu. Bu zamanı düzeltmek için demir bir el lazımdı. Gayet doğru, rüşvet almaz, Allah'tan korkar, akıllı, dünyayı bilir, her şeyden çok devletini sever bir adam işleri düzeltebilirdi. Padişah, "İşte bu adam sensin! Seni kendime vekil edeceğim..." deyince boynunu büküp efendisini dinleyen küçük ihtiyar doğruldu.

"Beni affedin padişahım," dedi, "ben artık devlet işine karışmamaya yemin ettim. Sayenizde geri kalan birkaç günlük ömrümü ibadetle, duayla geçireceğim."

"Fakat..."

Padişah, mesuliyetsiz rahatın hayvanlarla ölülere yakışacağını, kulların padişah davetine uymamalarının bir küfür olduğunu, ayetlerden, hadislerden deliller getirerek tekrarladı. Haklı bir öfkenin heybetini duyuran sert bir bakışla kırlaşmış uzun kirpikli, iri, şahane gözlerini boynu bükük ihtiyara dikti. Bu bakışta sanki Azrail'in kanatlarından aksetmiş ölüm kıvılcımları tutuşuyordu. Köse Vezir ateş içinde yanmayan bir semender[1] gibi sakindi.

"Boynum kıldan incedir padişahım!" dedi, "Çoluk

1. Ateşte yanmadığına inanılan ve ağzından alevler saçan, büyük bir kertenkele şeklinde tasavvur edilen masal hayvanı. (Y.N.)

çocuğumla veda ettim. Hakk'ın huzuruna gitmek için buyruğunuzu bekliyorum. Ben mühr-i şerifinizi[1] almam!"

"..."

Padişahın soluk çehresi karardı. Elleri titredi. Tahtın gerisine çekildi. Yüzünü buruşturarak, "Kaldırın şunu!" diye bağırdı.

Sırma perdenin arkasından birer hayal sessizliğiyle koşan hademeler yere basmıyor sanılacak derecede hafif adımlarla çabucacık vezirin başına üşüştüler. Göz açıp kapamadan dışarı çıkardılar. Bu çıkış, mermer revakında[2] gece gündüz keskin tığlı[3] kara yağız cellatların bağdaş kurup bekledikleri balıkhaneye doğruydu.

* * *

Hiddeti geçer gibi olan padişah devletinin, tahtının üstünde bocaladığı bozgunculuk tufanını tekrar hatırladı. Düşündü. Köse Vezir de ölürse sözün bir gün olup büsbütün ayağa düşmesi ihtimali vardı. Fakat işte bu küçücük adam ölümü gözüne almıştı. Kafası kesilince Hakk'ın huzuruna gidecek, dünya sıkıntısından kurtulacaktı. Ne vakit olsa, yüzlerce yıl yaşasa yine ölümden kurtuluş olmadığını bilen, bu hakikati unutmayan ariflerdendi. Bir gün sonranın, beş gün evvelin onca hiç ehemmiyeti yoktu. Padişah, huzurunda divan duran ağasına, "Sarık odasına[4] hapsetsinler. Yanına kitap, kalem, kâğıt vermesinler," dedi. Ağa çıktı. Padişah mutlaka onu iş başına getirmeye karar vermişti. Bu cesareti, muhakkak ölüm karşısındaki

1. Mühr-i hümayun, hatem-i sadaret: Üzerine padişahın tuğrasının kazındığı ve sadrazamlar tarafından kullanılan mühür. (Y.N.)
2. Bir yapının ön kısmındaki üstü örtülü, önü açık yer. (Y.N.)
3. Doğrama aletlerinin sivri ve keskin olan demir ve çelik kısmı. (Y.N.)
4. Sarayda padişahların sarıklarının saklandığı yer. (Y.N.)

bu korkusuzluğu, şahsiyetini, yeminine devam etmekteki bu inadı ne kıymetli bir özellikti!

Ancak böyle bir adam zor zamanlarda büyük işler yapabilirdi. Padişah bunu biliyordu. Gözünün önüne zamanenin paşaları, çelebileri geldi. Hepsi iki kat bir rükû vaziyetinde ölüm korkusuyla benizleri sararmış, yalnız hile, yalnız bozgunculuk, yalnız fitne düşünüyorlar; şeytanların bile aldanacağı yalanlar, iftiralar uydurarak birbirlerinin kanlarını içiyorlardı. Fakat Köse Vezir öyle değildi. Arifti. Âlimdi. "Dünya ve mafiha"nın[1] ne olduğunu sezmişti. Daima "yok oluş" uçurumuna giden "makam" yolunda hakikati unutmaz, gururlanmaz; para, servet, ihtişam, saltanat gibi şeylere de tenezzül bile etmezdi. Orta halli bir molla gibi yaşar, sandık sandık floriler[2] toplayıp fani dünya evini baki sanan hırslı gafillerin budalalıklarına şaşardı. Padişah böyle Hak'tan başka hiçbir kuvvete baş eğmeyen bir adama mührünü nasıl kabul ettirecekti? İşte ölümün onca hiç ehemmiyeti yoktu. Yine kalın kaşlarını çattı. "Ölümden daha beter bir ceza..." diye söylendi. En korkunç işkenceler, dehşetleri nispetinde ölüme daha yakındı.

Padişah saatlerce tahtında düşündü taşındı. Saatlerce yalnız kaldı. Kılıcın değil, asıl aklın kuvvetiyle galip gelindiğini bilirdi. Fakat aklına ölümden korkmayan bir adama baş eğdirecek bir vasıta gelmiyordu. Düşünürken hayal etmeye başladı. Daldı gitti. Derin uykularda görülen alakasız rüyalar gibi şehzadeliği, lalası[3] gözünün önüne geldi. Otuz yıl evvel ölen lalası hatırında kalan o ak sakallı adama hiç benzemiyordu. Saray kendi sarayı değildi. Ders

1. Dünya ve dünyanın içinde olan her şey. (Y.N.)
2. İlk olarak Floransa'da basılan, sonradan Avrupa'da ve Osmanlı'da kullanılan para. (Y.N.)
3. Şehzadelerin özel eğitimiyle meşgul olan kimse. (Y.N.)

aldığı rahle beyaz gül ağacından mıydı? Lalası olduğunu bildiği halde sesini, simasını tanımadığı bu belirsiz hayal sözsüz bir lisanla, "Nadanla sohbet etmek akıllıya cehennem ateşinden beterdir!" diyordu. Bu söz bir şiirdi! Padişah veznini ararken daldığı derin hayalden uyandı. Başında bir ağırlık vardı. Hareme gidip yatmak için kalktı. Evet, mademki nadanla sohbet etmek cehennem ateşinden beterdi. Bu ateşte Köse Vezir'i yakmalı fakat öldürmemeliydi. Koltuğuna giren kullarına, "Çabuk bir nadan bulduralsun. Onun yanına kapatılsın," dedi.

* * *

Bostancılar[1], tebdil ağaları[2] bir hafta kadar bütün şehri, civar köyleri, kasabaları, dağları, kırları dolaştılar. Nihayet Karamusalı[3] meralarında gayet cahil, gayet akılsız, gayet aksi, kısaca gayet nadan bir çoban buldular. Bu otuz beş-kırk yaşlarında, çok kuvvetli, hissiz, hayvan gibi bir adamdı. Köyünde kendisine "Eşek Hasan" diyorlardı. Nadan olduğu kadar inatçıydı da... Terbiye, hürmet, namaz, niyaz ne olduğunu bilmez, "Allah'ın kim?" dendiği zaman, "Ne bileyün ben ülen..." diye sırıtırdı.

Koyunların yanından ayrılmamak için hasekilere[4] direnmiş; taşla, sopayla birkaçını yaralamıştı. Saraya elleri bağlı getirdiler. Siyaset[5] gününü tespih çekerek bekleyen

1. Önceleri saray bahçelerine bakmak ve bunları korumakla görevliyken sonraları sarayın korunmasından ve şehrin zabıta işlerinden sorumlu olan kimseler. (Y.N.)

2. Tebdil eskisi, haseki: Padişahlar tebdil gezdiği zaman yanlarında bulunan, şehirde gezip gereken şeyleri öğrenmekle görevli bulunan kimselerin kıdemli olanlarına halk arasında verilen isim. (Y.N.)

3. Günümüzde Sinop'un Boyabat ilçesine bağlı bir köy. (Y.N.)

4. Osmanlı Devleti'nde padişahın hizmetine ayrılmış olan bostancı ocağı mensuplarına ve yeniçerilere verilen isim. (Y.N.)

5. Ceza, özellikle idam cezası. (Y.N.)

Köse Vezir'in yanına koydular. Eşek Hasan uğradığı haksızlığa karşı üç gün uludu. İşitilmedik küfürler etti. Sonra sustu. Pembe ipek divanların üstüne çarıklarıyla çıktı. Kuşağının arasından çıkardığı kavalı çalmaya başladı. Yalnız başına ölümü bekleyen Köse Vezir'in huzuru, tevekkülü bozuldu. Ama yanına konan bu garip suçluyla bir lakırdı olsun etmedi. Yüzünü pencereden tarafa çeviriyor, odaya yemek içmek getiren hademelere bile gözünü kaçırmıyordu. On gün, yirmi gün geçti. Kapının deliğinden içerisini gözetliyorlardı. Padişah, onun böyle nadan bir herifle yaşamak azabına da katlandığını görünce ümitsizleniyor, hasekiler çıkararak daha nadan mahluklar arattırıyor fakat Eşek Hasan'dan beterini bulduramıyordu. Bir ay geçti. Nadan çoban kavalı da bıraktı. Hiç ses çıkarmıyor, zindan arkadaşı gibi pinekliyor, susuyordu.

* * *

Bir sabah Köse Vezir bu koca herifin hüngür hüngür ağladığını gördü. Çocuk gibi hıçkırması içine dokundu. Zavallı kim bilir karısını, evini, köyünü mü hatırlamıştı? Elinde olmadan sordu:

"Ne ağlıyorsun oğlum?"

Bu, vezirin daha hapsedildiğinden beri söylediği ilk sözdü. Çoban gözyaşlarından sırsıklam olan al yanaklarını kirli yenleriyle silerek ona baktı.

"Söylesem darılırsın," dedi.

"Söyle oğlum derdini bana, ne darılacağım."

"Vallahi darılırsın."

"Darılmam diyorum."

"..."

Çoban derdini söylemiyor, daha ziyade heyecana gelerek avazı çıktığı kadar ağlıyordu. Köse Vezir biraz düşündü. Başkasını ağlatan bir sebebe kendisi nasıl darı-

labilirdi? Merak etti. Tekrar, "Söyle oğlum," dedi, "senin derdinden bana ne?"

"Darılırsın baba."

"Darılmam, söyle..."

"Benim sürümde bir kösemenim[1] vardı. Senin yüzüne baktıkça o hatırıma geliyor da... İşte onun için ağlıyorum."

"..."

Derdini söyleyen Eşek Hasan birdenbire ağlarken gülmeye, hıçkırıklara kahkaha karıştırmaya başladı. "Tıpkı sakalı seninkine benziyordu," diye açıklamaya bile girişiyordu. Köse Vezir hiç cevap vermedi. Kalktı. Kapıyı vurdu. Başını içeri uzatan sivri kavuklu nöbetçiye, "Efendimize arz edin. Mühr-i hümayunlarını kabul ettim," dedi.

* * *

Bir sene sonra harp bitmiş, yeniçeriler terbiye edilmiş, sipahiler nizama sokulmuş, hırsızlar, uğursuzlar temizlenmişti. Devlet yine eski kuvvetini buldu. Padişahın gamlı yüzü güldü. Artık neşesi tamamıyla yerine gelmişti. Yalnız sadrazamına o nadan herifin yaptığı ölümden beter şeyin ne olduğunu bilmek istiyordu. Bir gün bunu sordu. Geçirdiği kırk günlük azabı birden hatırlayınca, yeni bir tokat yemiş gibi Köse Vezir'in yüzü kıpkırmızı oldu. Verecek bir cevap bulamadı. Kekeleyerek, "Hiç padişahım," dedi, "bu suçsuz köylünün benim için hapsedilmesine vicdanım razı olmadı da... Onu azaptan kurtarayım diye yeminimi bozdum."

Vakit, 11 Mayıs 1918, Sayı 202, s. 3

1. Önden gidip sürüye kılavuzluk eden koç veya teke. (Y.N.)

KESİK BIYIK

"Darwin"[1] denilen herifin sözüne inanmalı. Evet, insanlar mutlaka maymundan türemişler! Çünkü işte neyi görsek hemen taklit ediyoruz; oturmayı, kalkmayı, içmeyi, yürümeyi, durmayı, kısacası, kısacası her şeyi...

Ne kadar adamlar vardır ki hiç ihtiyaçları yokken "monokl"[2] dediğimiz tek gözlükleri takarlar. Çünkü terzide seyrettikleri moda albümlerindeki resimler tek gözlüklüdür.

* * *

Neyse... Lafı uzatmayalım. Ben de taklitçinin biriyim, her modayı yaparım. Altı-yedi sene evvel, gördüm ki herkes bıyıklarını Amerikanvari kesiyor. Benim de hemen kestirdiğimi tabii tahmin edersiniz. Ah, evet ben de kestirdim. Ben de palabıyıklarımı sırf taklitçilik gayretiyle kestirdim, hakikaten Darwin'in istediği gibi ecdadıma benzedim.

Fakat ilk zamanlar o kadar utandım ki... Size tarif

1. Charles Darwin (1809-1882): Evrim teorisiyle tanınan ünlü İngiliz biyolog ve doğa tarihçisi. (Y.N.)

2. Kaş kemerinin altına sıkıştırılarak kullanılan çerçevesiz gözlük. (Y.N.)

edemem. Bir arkadaşa rast gelmeyeyim diye arka sokaklardan eve geldim. Kapıyı açan evlatlık beni bu halde görünce dehşetli bir nara attı. Kurt görmüş bir kısrak heyecanıyla, haykıra haykıra kaçtı. Ben kapıyı iterek yukarı çıktım. Hınzır kız kim bilir anneme neler söylemiş.

Odama annem geldi. Ben dişlerim ağrıyormuş gibi ağzımı tutuyor, bıyıklarımı göstermiyordum.

"Ah, hain alçak! Artık benim evladım değilsin!" dedi.

Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Zavallı kansız elleri titriyor, yüreğinin şiddetle çarpmasından derin derin geğirmeler göğsünü, başını sarsıyordu.

"Niçin anneciğim?" dedim.

"Niçin mi?" diye inledi. "Hani bıyıkların?"

"Bıyıklarımı kesmekle niçin alçak, niçin hain olayım?"

Annem daha beter ağlamaya, daha beter geğirmeye başladı.

"Beni anlamaz mı sanıyorsun?" dedi. "Bıyıklarını farmasonlar[1] keserlermiş. Demek sen de farmasonmuşsun! Verdiğim süt sana haram olsun. Ah, demek sen de farmasonmuşsun da bizim haberimiz yokmuş..."

Ben her ne kadar bu rezaleti sırf taklitçilik yüzünden, hem adeta haberim olmadan yaptığımı anlatmaya kalktımsa da hiç para etmedi. Annem daha beter ağladı. Laflarıma inanmıyordu. Dizlerini döverek, "Seni doğuracağıma keşke cehennem taşları doğuraydım!" diye çırpınıyordu.

* * *

Tam bu esnada babam da gelmez mi! Evlatlık kız bıyıklarımın halini ona da yetiştirmiş. Aralık kalan kapı-

1. (Fr.) *franc-maçon*'dan: Mason, halk ağzında dinsiz, imansız. (Y.N.)

dan onu kalın bastonuyla beraber yukarı çıkmış görünce titredim. Korkmadım desem yalan söylemiş olurum. Mahvolduğumu anladım. Babam hızla içeri girdi. Ben hâlâ ellerimle bıyıklarımı kapalı tutuyordum. Bastonunu havada savurarak, "Aç bakayım ellerini..." diye haykırdı. Artık iş çatallaşmıştı. Hemen bir yalan uydurdum.

"Babacığım, bugün cigaramı yakarken kazara bıyığımın bir tarafını tutuşturdum... Onun için kestirdim."

Ama bizim ihtiyarda hacı gözü[1] yoktu.

"Sen bana dolma yutturamazsın," dedi, "demek ki sokakları dolduran züppelerin hepsinin bıyıkları kibritle mi yandı?"

Sustum. Cevap vermedim.

Babam açtı ağzını yumdu gözünü... Öyle şeyler söyledi ki ben burada mümkün değil tekrarlayamam. Fesinin püskülünü önüne getirmek, bıyıklarını kesmek hep bir şeye işaret edermiş... Öyle pis bir şeye ki...

Babamın hiddeti karşısında ne yapacağımı şaşırıyor, "Bıyıklarımı keseceğime keşke kafamı kesseydim!" diye içimi çekiyordum. Babam son sözünü söyledi. Beni reddetti. Evden kovdu.

"Hemen çık!" dedi. "Bir daha sakın buraya geleyim deme... Çünkü artık bıyıkların çıksa bile namusun yerine gelmez..."

* * *

Ne yapayım? Çaresiz çıktım. Gidecek yerim yoktu. Aklıma Topkapı'da bir arkadaşım geldi. "Bari gidip ona misafir olayım," dedim.

Tramvay yoluna doğru yürüdüm. Köşe başında bi-

1. İnanmamak, aldanmamak. (Y.N.)

zim sporcu arkadaşları gördüm. Bana gözleri ilişince, "*Bonjur*[1], *bonjur*!" diye haykırıştılar. "İşte şimdi adama benzedin... Neydi o palabıyıklar! Mezardan kalkmış bir yeniçeri ağası gibi..."

Ne cevap ne selam verdim. Yürüdüm. Annemin, babamın ayrı ayrı manalar verdiği felaketimi bu beyler çok uygun, çok hoş buluyorlardı.

* * *

Topkapı tramvayına bindim. İçerisi tenhaydı. Kabahatli gibi bir tarafa iliştim. Geldi, yanıma abani[2] sarıklı, kır sakallı bir hoca efendi oturdu.

Biletimi aldım.

Ara sıra dışarı bakıyordum. Gözüm hoca efendiye kaçtı. Dikkat ettim. Dik dik bana bakıyor... Yüreğim hop etti. "Sakın bu da bıyıklarım için küfrüme hükmetmesin..." diyordum. Gittikçe yüreğimin çarpması ziyadeleşti. Kalkmak, dışarı kaçmak istedim.

Hazırlanıyor, kımıldanıyordum. Hoca efendi gülümsedi.

"Eksik olmayınız oğlum. Var olunuz!" dedi.

Heyecanıma şimdi hayret de karışmıştı.

"Niçin efendim?" diye sordum.

"Sizin gibi şık gençleri sünnetli görmek bizim için en büyük bir iftihardır!" dedi...

Anlamadım. Özellikle bir yere bakmak istemiyormuşum gibi yavaşça gözlerimi önüme indirdim. Hayır... Evet hayır... Tekrar sordum: "Fakat sünnetli olduğumu nerden anladınız efendim?"

1. (Fr.) *Bonjour*: Günaydın. (Y.N.)

2. Üzeri turuncu iplikle işlenmiş, daha çok sarık, bohça, kundak yapılan bir tür kumaş. (Y.N.)

Hoca güldü.

"İşte bıyıklarınızı kestirmişsiniz ya oğlum," dedi, "bu sünnet-i şerif değil midir?"

"!"

Diken, Aralık 1918, Sayı 4, s. 6

TÜTÜN

Cabi Efendi artık bahçeye çıkamaz olmuştu. Zira mutfaktan geçmek icap ediyordu. Aşçı Şulever Bacı kendisini görür görmez eteklerine yapışır, "Beni tütünü bitti efendi, tütün ister ben..." diye tuttururdu. Bu leblebi kadar küçük kafalı, dal gibi ince ihtiyar Arap, Cabi Efendi'nin doğduğunu görmüştü. Parlak, abanoz renkli[1] cildini, geçirdiği yetmiş senenin hüznü bozamamıştı. Hâlâ otuz yaşında gibi görünür, hâlâ bir genç cariye gibi dinç, atik, hamarat, bütün evin yemeğini vaktinde pişirirdi. Ömründe hastalık yüzü görmemişti. Altmış yıldır bu kubbe gibi geniş kemerli evvel zaman mutfağında boğaz tokluğuna hizmet eder, evin içinde doğanlarla ölenleri görmek için senede bir-iki defa ocağın başından ayrılırdı. Yalnız tütüne düşkünlüğü ailenin canını sıkıyordu. Eğer verilse günde bir okka[2] tütün içebilirdi. Cabi Efendi bu haline kızar, "Hınzır Arap! Sigaradan ne keyif duyuyor..." derdi... Son zamanlarda en adi tütünün paketi bile sekiz-on kuruşaydı. Ayda altı-yedi lira yalnız Şulever'in tütününe gidiyordu. Hem musibet, her tütünü beğenmez,

1. Koyu, parlak siyah. (Y.N.)
2. 1,282 kilogram veya 400 dirhemlik eski ağırlık ölçüsü birimi. (Y.N.)

"Bunun içimi fena, bunun içimi zehir gibi..." diye söylenip dururdu. Bir gün Cabi Efendi onu ocağın başında uyumuş gördü. İçinden, "Hah, antre[1] vermeden geçebileceğim," dedi. Ayaklarının ucuna basarak bahçe kapısına yaklaştı. Tam açacağı zaman Şulever uyandı.

"Beni tütünü yok... Ne olacak böyle efendi..." diye doğruldu.

"Sokağa çıkamadım bacı... Yarın alır gelirim."

"Benim kafa yerinde değil."

"Canım yarın yerine gelir..."

"Şimdi sizin tütünden verin bir parça..."

"Pekâlâ..."

Cabi Efendi tabakasını açtı. Baktı ki hiç tütün kalmamış. Aç bir hayvan gibi ateş saçan gözleriyle ellerine bakan Arap'a, "Dur azıcık, sokağa çıkıyorum. İçeri girince yukarıdan sana gönderirim," dedi. Açtığı kapıdan çıktı. Sümbüli[2] bir hava büyük bahçeyi gölge içinde bırakmıştı. Biraz dolaştı. Kendi ana lisanını unutan, Türkçeyi öğrenemeyen bu Sudanlı ihtiyar, dokuza kadar sayamadığı halde nasıl tiryaki, nasıl keyif sahibi oluyordu? Bunu düşündü. Demek keyif yalnız akıllı insanlara mahsus değildi. Düşünürken gözü yerdeki kurumuş patlıcan yapraklarına ilişti. Mesela vaktiyle Avrupa'dan içmek için tütün yaprağı getirilecek yerde patlıcan yaprağı getirilseydi... Acaba insanlar bunun da tiryakisi olacaklar mıydı? Alışkanlıktan kaynaklanan bir hareketle birkaç yaprak kopardı. Kokladı. Hiç kokusu yoktu. Sonra kuyunun yanındaki kanepeye oturdu. Cebinden çıkardığı sedef kaplı çakısıyla bu yaprakları tütün gibi kıydı. Rengi hakikaten tütüne benziyordu. Tabakasından bir yaprak kâğıt

1. (Fr.) *Entrée*: Giriş, başlangıç, sofraya getirilen ilk yemek. (Y.N.)
2. Yağmur yağdırmayan koyu renkli bulutlarla örtülü hava. (Y.N.)

çıkardı. Bir sigara sardı. Çakmağı çaktı. Yaktığı sigarayı bir nefes çekti. Azıcık daha öksürükten boğulacaktı. Sigarayı yere fırlattı.

"Hay Allah belasını versin!" dedi. "İşte tam Şulever'e layık tütün..." Gülümsedi. Kıydığı yaprakları boş tabakasına doldurdu. Kalktı.

Mutfağa girdi. "Bacı sana kendi tütünümden vereceğim ama her vakit istemeyeceksin," dedi.

"Niçin her vakit vermeyeceksin?"

"Çünkü çok pahalıdır. Bundan yalnız padişah içer..."

Tabakayı Şulever'e uzattı. Arap hemen bir sigara sardı. Eğildi, maltızdaki[1] tencerenin altından yaktı. Fosur fosur içmeye başladı. Fakat hiç öksürmüyordu. Cabi Efendi gülmekten katılıyordu:

"Nasıl bacı?"

"Ne gozel, ne tatlı... Padişah tütünü... Ne olacak..."

Ağır koku fışkırtan dumanları savuruyordu... Cabi Efendi tabakasındaki patlıcan yapraklarının hepsini, sevincinden eteklerini öpen aşçısının meşin kesesine boşalttı.

Artık birkaç ay geçti. Cabi Efendi, "Hınzır Arap'ın bir şeyden anladığı yok. Nafile yere para sarf ettiriyor..." diye ona verilen tütünün miktarını azaltmıştı. Ama günler geçtikçe Şulever fenalaşıyor, bütün bütün zayıflıyordu. Nihayet bir sabah yatağından kalkamadı.

Getirilen doktor, "Ayol bu bitmiş! Nabzı yirmi beş atıyor. Yarına çıkmaz!" dedi.

Veda için bütün aile zavallının yatağı etrafında toplandılar. Kilerden zemzem testisi de çıkarıldı. Cabi Efendi dalgın yatan aşçısına hazin hazin baktı. Çok üzülen gelinine döndü.

1. Çoğunlukla yemek pişirmekte kullanılan, içinde ızgarası bulunan, ayaklı ve taşınır ocak. (Y.N.)

"Ne olacak, yaşamanın sonu hep ölüm işte..." dedi. Sonra ilave etti: "Herhalde seksen yaşından ziyade... Ben doğduğum vakit otuz yaşındaymış! Hastalığı ihtiyarlık..."

Bu sözleri işiten Şulever birdenbire gözlerini açtı, ölümden yansıyor sanılan keskin, derin bir sesle:

"Hayır, hayır, ben ihtiyarlıktan değil tütünsüzlükten ölüyor..."

"Tütünsüzlükten mi?"

"Ya..."

Cabi Efendi yatağa eğildi:

"Niçin öyle söylüyorsun bacı? Sana her gün sekiz kuruşluk bir paket tütün vermiyor muydum?"

"Veriyordunuz. Ama ben o paketleri hep bahçedeki boş kazanın içine attı."

"Niçin içmedin?"

"Padişahın tütününden içtikten sonra onlar zehir gibi geliyordu. İçemiyordum."

Cabi Efendi gözlerini açtı, "Hangi padişahın tütününden?" diye sordu.

"Hani bir gün bahçeden girince bana vermiştiniz..."

"Ayol onlar patlıcan yaprağıydı."

"Yalan, yalan..."

"Vallahi billahi bacı..."

"Yalan, ben tütünden anlar çok. O şeker gibi bir şeydi."

Cabi Efendi aşçısını verdiği şeyin patlıcan yaprağı olduğuna bir türlü inandıramadı. Kızlar koşup bahçede boş kazana baktılar. Hakikaten açılmamış paketlerle doluydu. Doktorun dediği aynıyla çıktı. Ertesi gün Şulever ölüyordu.

Ağzına uzatılan zemzem fincanını kurumuş, pörsük dudaklarıyla itti.

"Bana padişahın tütününden bir parça verin!" dedi.

Ev halkının hepsi bu son arzuyu yerine getirmek için bir tarafa koştu ve civar bostanlara dağıldılar. Bir tane olsun kurumuş patlıcan yaprağı aradılar fakat bulamadılar. Çünkü mevsimi değildi...

Tercüman-ı Hakikat, 16 Kanunuevvel 1334
(Aralık 1918), Sayı 13570, s. 2

RÜŞVET

Çarşı meydanının büyük çınar ağaçları yere düşen gölgelerini alacalandırarak fısıldıyorlardı. Kuvvetli bir rüzgâr esiyordu. Avukat Hacı Namık Efendi kâğıtlarım uçmasın diye zümrüt bir kameriyeye benzeyen küçücük dükkânının camlarını indirdi. Sonra gitti, açık kapıyı iterken heybesi omzunda semerli atının yuları elinde, sarıklı, kısa boylu, yuvarlak bir köylünün yaklaştığını gördü.

"Merhaba Ali Hoca," dedi. "Böyle vakitsiz ne arıyorsun burada? Daha pazara iki gün var..."

Köylü siyah sivri iki noktaya benzeyen minimini gözlerini daha ziyade küçülterek, "Aleykümselam Namık Efendi! Belaya düştüm. Bir dava için geliyorum," diye başını salladı.

"Eey gel, biraz konuşalım bakalım."

"Konuşalım."

"Derdini anlat bana bakayım."

"Senden başka zaten kime anlatacağım?"

Atının yularını peykenin[1] destek direğine bağladı. Küçük dükkâna girdi. Ceviz yazıhanenin sağındaki hasırlı alçak sedire oturdu. Heybesini yanına koydu. Namık

1. Dar ve alçak tahta sedir, özellikle kahvehanelerde duvara bitişik tahtadan kanepe. (Y.N.)

Efendi'nin uzattığı tabakadan cigara sararken davasını anlattı. Düşmanı köyün muhtarı Huysuzoğlu'ydu. Ona ait bir arsanın üzerine Ali Hoca vaktiyle bir bina yaptırmıştı. Şimdi o, neden sonra bu binayı kabullenmeye kalkıyordu. Halbuki bina kiminse yer de onun demekti...

Namık Efendi kır sakalını kaşıdı. Gözlüğünün üstünden bakarak, "Sen haksızsın Ali Hoca!" dedi.

"Haksız mıyım?"

"Evet."

"Hayır, ben haklıyım. Neye binayı yaparken sesini çıkarmamış?"

"Çıkarmasın."

"Ben haklı olduğumu biliyorum Namık Efendi. Davadan vazgeçmem."

"Kaybedeceksin!"

"Edeyim, zarar yok. Ama davadan vazgeçmem."

Namık Efendi haksız davaları almazdı. Ali Hoca'nın vekillik teklifini reddetmek istiyordu. Fakat "Bozoyuk" köyünün halkı otuz senelik müşterileriydi. Eşek ahırını beller gibi onun dükkânını bellemişler, hükümetteki her işleri için ona müracaatı âdet edinmişlerdi. Kışlık tahılı da hemen hemen tamamıyla oradan gelirdi. Sonunda, "Pekâlâ, senin bu işine bakayım. Kaybedince bana darılmayacaksın!" dedi.

"Darılmam ama neye kaybedeceksin?"

"Çünkü haksızsın."

"Hâkime güzel bir koç göndersem?"

"Ne?"

"O vakit davayı kazanamaz mıyım?"

"O vakit hiç şüphesiz kaybedersin işte!"

"Niçin?"

"Yeni hâkim senin bildiğin adamlardan değil..."

"..."

Ali Hoca avukatının heyecanını anlayamıyordu.

Ondan yeni hâkimin övgüsünü uzun uzadıya dinledi. Bu zat rüşvetin, hediyenin korkunç bir düşmanıymış! En haklı davacı kendisine rüşvet vermeye teşebbüs etse o saatte onu haksız çıkarırmış!

Ali Hoca, "Allah böyle doğruları dünya yüzünden eksik etmesin!" diye dua etti.

Namık Efendi, "Âmin, âmin!" dedi.

Davaya, doğruluğa dair bir saat kadar konuştular. Vekillik hususunda anlaştılar. Avukat ümitsizdi. Bu işi hatır için alıyordu. Haksızlık o kadar meydandaydı ki...

* * *

İki hafta sonra, aynı saatte Ali Hoca yeşil boyalı dükkânın kapısında göründü. Namık Efendi bir dilekçe yazıyordu. Gözlüğünün üstünden müşterisini görünce güldü.

"Hoş geldin be! Ne dersin, davayı kazandık!" dedi. Bu kadar haksız bir hükmü hâkimin nasıl verdiğine bir haftadır şaşıyordu.

Ali Hoca soğukkanlılıkla, "Benim gönderdiğim koç sayesinde kazandık!" cevabını verdi.

"Ne! Sen hâkime bir koç mu gönderdin?"

"Evet."

"Buna cesaret ettin ha..."

"Evet ama sen bana, 'Rüşvet düşmanıdır, kim hediye verirse haksız çıkar,' dememiş miydin?"

"Evet."

"Ben de koçu gönderirken kendi ismimi vermedim."

"Ya ne yaptın?"

"Düşmanım Muhtar Huysuzoğlu'nun ismini verdim."

"..."

İhtiyar avukatın kalem elinden düştü. Arkasına dayandı. Karşısında parlayan minimini siyah gözlere baka-

kaldı. Meydandaki büyük çınar ağaçlarının derin fısıltıları, kapıda ayakta duran Ali Hoca'nın yanlarından, tepesinden, bacaklarının arasından giriyor, duvarlarına eski vilayet gazeteleri yapıştırılmış dükkâncığın içini dolduruyordu...

Zaman, 1 Ocak 1919, Sayı 267, s. 2

YÜZ AKI

Mehmet Efendi on senedir kasabada oturuyordu. Köydeki tarlaları, bağları, bahçeleri ortak elinde kalmıştı. Sevgili dostu Müftü Hacı Ali Efendi'yle dertleşirken, "Hepsini yanmış, kül olmuş farz ediyorum. Artık dünyada bir tane olsun doğru adam yok!" dedi.

Faziletin varlığına dini gibi inanan müftü, "Var ama sen bulamıyorsun," diye başını salladı.

Mehmet Efendi taştı:

"Yok, yok, yok! Vallahi billahi yok! Herkes yalancı, herkes dolandırıcı. Denemediğim ne hısım kaldı ne akrabam. Kardeşim bile beni aldattı."

"Öyleyse git malının başında otur."

"Doğru söylüyorsun. 'Gemin oldu, kıçında... çiftin oldu içinde[1].' Ne yapayım ki burada işlerimi bırakamıyorum."

"Köydekilerini sat."

"İttifak etmişler. Kimse almıyor."

* * *

1. Bir işi ciddiyetle bizzat takip etmeyi öğütleyen bu atasözünün, "Tarlan varsa içinde ol. Teknen varsa kıçında ol." şekli de vardır. (Y.N.)

Müftü Efendi dünyada doğruluk faziletinin hâlâ var olduğunu biliyordu. Fakat nasıl ispat etmeli? Mehmet Efendi gibi kötülerin hilesine tutulanlar imanlarını da bozuyorlardı. Gel zaman git zaman bir gün gelecekti ki artık kimse kimseye inanmaz olacaktı.

"Benim tanıdığım bir çoban var. Çok doğrudur!" dedi.

"Çoban mı?"

"Evet..."

Mehmet Efendi yarasının üzerine yeni bir yara açılmış gibi suratını acı acı ekşitti.

"Hele o çobanlar!" diye derin bir ah çekti. "Bin beş yüz koyunumdan sonunda elli tane bıraktılar."

"Pekâlâ, bu elli koyunu benim söylediğim gibi doğru adama ver. Yüz yapsın!"

"..."

Mehmet Efendi güldü:

"Şaka etme."

"Sahi söylüyorum."

Müftü tanıdığı çobanı anlatmaya başladı. Bu dünyada yalan nedir bilmez bir adamdı. Gayet saftı. Dervişti. Ömrünü dağlarda, meralarda geçirirdi. Beş vaktine beş daha katardı. Müftü övdükçe Mehmet Efendi yumuşadı.

"Bari şu benim koyunları ona versek..." dedi. Ertesi gün yaylaya haber gönderdiler. Çobanı kasabaya çağırttılar. Mehmet Efendi müftünün karşısında onunla anlaştı. Elli koyunu bu çoban gezdirecek, elli koyunun verdiği kârdan beşte biri kendine ait olacaktı. Koyunlar köyden getirtildi. Bu küçük sürü ile çoban çıktı gitti. Günler, haftalar, aylar geçiyordu. Mehmet Efendi müftüye rast geldikçe, "Bu çoban doğru çıkarsa köydeki bütün işlerimi de ona bırakacağım," diyordu.

"Göreceksin, göreceksin!"
"İnşallah..."

* * *

Bir sene sonra, bir cuma sabahı Mehmet Efendi evinin alt katındaki odada otururken "doğru çoban"ı karşısında gördü. Elinde büyücek bir toprak kapla ıslak bir post vardı. Bunları selam vermeden sedirin yanındaki pencerenin içine bıraktı.

"Hoş geldin!"
"Hoş bulduk!"
"Otur bakalım..."
"Eyvallah!"
"Koyunlardan ne haber? Doğurmadılar mı?"
Çoban: "Hepsi kısırmış!"
"Hiçbiri doğurmadı mı?"
"Hayır."
"Yünlerini ne yaptın?"
"Daha kırpmamıştım."
Mehmet Efendi anlamadı:
"Ne demek?"
"On iki tanesini çaldılar."
"Eey?"
"Geriye ne kaldı?"
"Otuz sekiz."
"Otuz ikisi geçen sonbahar kelebek[1] oldu, öldüler."
"Eey..."
"Geriye ne kaldı?"
"Altı."
"Beşini kurt yedi..."

1. Geviş getiren hayvanların karaciğerlerine yerleşen asalak bir hayvandan kaynaklanan hastalık. (Y.N.)

"..."

"Geriye ne kaldı?"

"Bir... İşte bu bir koyuna da gözüm gibi bakıyordum. Evvelki akşam sağdım. Sütüyle şu yoğurdu yaptım. Dün sabah yayladan inerken zavallı uçuruma yuvarlandı. İndim, başına gittim, bir de gördüm ki ölmüş. Daha soğumadan yüzdüm. İşte postu."

Çoban eliyle pencerenin yanındaki ıslak deriyi gösteriyordu. Mehmet Efendi kır sakalını sol eliyle tuttu. Kızardı, sonra sarardı. Çoban susmuyordu:

"Yoğurt iki buçuk okka... Yarım okkası benim, pöstekideki hakkımı size bağışlıyorum!"

Mehmet Efendi hiç sesini çıkarmadı. Ayağa kalktı. Yoğurt kabını eline aldı, yavaş yavaş "doğru çoban"ın önüne geldi. Dolu kabı bütün kuvvetiyle kafasına geçirdi.

"Al hakkını kerata!" diye yumruklamaya başladı. Tekmeleye tekmeleye kapıdan dışarı attı!

* * *

Bu esnada Müftü Efendi dostunun ziyaretine gelmişti. Kapıda çobanı suratı yoğurt içinde görünce şaşırdı. Sordu:

"Ulan, bu ne hal?"

Saf çoban uğradığı haksızlıktan şaşırmış gibiydi. Fakat yine mantığını kaybetmemişti. Acı bir serzeniş tavrıyla, "Ne olacak efendim," dedi, "hesabını doğru veren işte böyle yüzünün akıyla dışarı çıkar."

Diken, 20 Şubat 1919, Sayı 9, s. 6

LACİVERT KLASİKLER

BABA / İzak Babel / Çev. Ergin Altay
İLHAM / İzak Babel / Çev. Ergin Altay
ÇELIK BOĞAZ / Mihail Bulgakov / Çev. Ergin Altay
GELECEKTEN BEKLENTİLER / Mihail Bulgakov / Çev. Ergin Altay
MASKE / Anton Çehov / Çev. Zeki Baştımar
MUJİKLER / Anton Çehov / Çev. Zeki Baştımar
GENÇLİK / Joseph Conrad / Çev. Erhun Yücesoy
LAGÜN / Joseph Conrad / Çev. Erhun Yücesoy
BİLİNMEYEN EVDE / Geza Csath / Çev. İsmail Doğan
PERDE ARKASI / Jules Barbey D'Aurevilly / Çev. Aysel Bora
ÜÇ ERKEK KARDEŞ / Grazia Deledda / Çev. Kemal Atakay
KARA ŞATONUN KONTU / Sir Arthur Conan Doyle / Çev. Esra Birkan
ÇELKAŞ / Maksim Gorki / Çev. Ataol Behramoğlu
ÖLÜNÜN SIRRI / Lafcadio Hearn / Çev. Zeynep Avcı
KUM ADAM / E.T.A. Hoffmann / Çev. Ersel Kayaoğlu
İKİ MAVİ KUŞ / D.H. Lawrence / Çev. Can Ömer Kalaycı
ALICE RUHUNU AÇINCA / Jack London / Çev. Fatih Yiğitler
ÇİNAGO / Jack London / Çev. Şemsa Yeğin
JE NE PARLE PAS FRANÇAIS / Katherine Mansfield / Çev. Nihal Yeğinobalı
GÜNEŞ İLE AY / Katherine Mansfield / Çev. Nihal Yeğinobalı
AT ÜSTÜNDE / Guy de Maupassant / Çev. Tahsin Yücel
İŞTE GELDİM / Guy de Maupassant / Çev. Tahsin Yücel
DON JUAN'IN KARISI / Irene Némirovsky / Çev. Ebru Erbaş
BİR NOEL HEDİYESİ / O. Henry / Çev. Püren Özgören
BORSACININ AŞKI / O. Henry / Çev. Püren Özgören
PİNTİ ÂŞIK / O. Henry / Çev. Püren Özgören
ALTIN BÖCEK / Edgar Allan Poe / Çev. Nazire Ersöz
SFENKS / Edgar Allan Poe / Çev. Nazire Ersöz
AŞKIN HÜCUMU / Miguel de Unamuno / Çev. Behçet Necatigil
CANTERVİLLE HAYALETİ / Oscar Wilde / Çev. Suat Ertüzün
GENÇ KRAL / Oscar Wilde / Çev. Suat Ertüzün
BEYLERBEYİ: CUMA GÜNÜ İSTANBUL'UN EN TENHA YERİ / Osman Cemal Kaygılı / Çev. Tahsin Yıldırım
KARAGÖZ'ÜN SON GÜNLERİ / Osman Cemal Kaygılı / Çev. Tahsin Yıldırım
ANT / Ömer Seyfettin / Çev. Necati Tonga
ÜÇ NASİHAT / Ömer Seyfettin / Çev. Necati Tonga
DAMA TAŞLARI / Ömer Seyfettin / Çev. Necati Tonga
UZAKTAN / Mehmet Rauf / Çev. Seval Şahin
BİR HASTALIĞIN İLACI / Mehmet Rauf / Çev. Seval Şahin
SADE BİR ŞEY / Halit Ziya Uşaklıgil / Çev. Mustafa Çevikdoğan
MAİ YALI / Halit Ziya Uşaklıgil / Çev. Mustafa Çevikdoğan
SİVRİSİNEKLER KRALI / Mahmut Yesari / Çev. Tahsin Yıldırım
FENA BİR GECE / Halit Ziya Uşaklıgil / Çev. Mustafa Çevikdoğan

ÖMER SEYFETTİN, 1884'te Balıkesir, Gönen'de doğdu. 1903'te Mekteb-i Harbiye'den mezun oldu. İzmir'e atanmışken Makedonya'da başlayan isyanı bastırmak üzere Selanik'e ve Manastır'a gönderildi, bu bölgede görev yaptı. Buradaki görevinde gösterdiği başarılardan dolayı iki liyakat madalyasıyla ödüllendirildi. İsyanın bastırılmasının ardından Kuşadası'na döndü. 1909 başında Selanik'te teğmen olarak görev yaptı. 31 Mart Vakası esnasında Hareket Ordusu subayı olarak İstanbul'a geldi. 1911'de askerlik mesleğinden istifa ederek Selanik'e yerleşti. Balkan Savaşı başlayınca yeniden askere alındı. 20 Ocak 1913'te Kanlıtepe'de Yunan ordusuna esir düştü. Atina yakınlarındaki Naflion kasabasında on ay kadar süren esirlik hayatı bitince 17 Aralık 1913'te İstanbul'a döndü. 1914'te askerlikten ikinci defa istifa etti. 6 Mart 1920'de İstanbul'da vefat edene kadar Darülmuallimin'de ve Kabataş Sultanisi'nde öğretmenlik yaptı. Ömer Seyfettin, ilerleyen yıllarda "hikâyeci" olarak ünlenmesine rağmen edebiyat hayatına şiirleriyle girdi. Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp'le birlikte 1911'de *Genç Kalemler* dergisinde ortaya konulan Yeni Lisan hareketinin önemli temsilcisi oldu. Yazı ve hikâyeleriyle Türk dilinin sadeleşmesi hususunda gayret gösterdi.

Kapak resmi: Mattia Preti

can

canyayinlari.com | f | | canyayinlari

öykü

ISBN 978-975-07-4836-3

9 789750 748363